

I. ve II. Derece Arkeolojik Sit Alanlarında Güneş Enerji Santrali Kurulması İle İlgili 662 Sayılı İlke Kararı Hakkında Değerlendirme Raporu

18.01.2017 tarihli ve 2992 sayılı Resmi Gazetede yayımlanan I. ve II. Derece Arkeolojik Sitlerde Güneş Enerji Santrali Kurulması ile ilgili 29.12.2016 tarihli ve 662 sayılı ilke kararının Anayasanın 63. Maddesi, 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu, 4848 sayılı Kültür ve Turizm Bakanlığı Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun, Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulunun 05.11.1999 tarihli ve 658 sayılı ilke kararı ve uluslararası anlaşmalara ve eşitlik ilkesine aykırı olduğu, koruma amacı bulunmadığından iptali gerekmektedir. 662 sayılı İlke Kararı iptali istemiyle **Arkeologlar Derneği, Ekoloji Kolektifi Derneği ve TMMOB Mimarlar Odası** davacı olduğ 662 İlke Kararı'nı koruma yaklaşımıyla ve hukuki açıdan değerlendirecek olursak;

18.01.2017 tarihli ve 2992 sayılı Resmi Gazetede yayınlanan I. ve II. Derece Arkeolojik Sitlerde Güneş Enerji Santrali Kurulması ile ilgili 29.12.2016 tarihli ve 662 sayılı ilke kararının Anayasanın 63. Maddesi, 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu, 4848 sayılı Kültür ve Turizm Bakanlığı Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun, Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulunun 05.11.1999 tarihli ve 658 sayılı ilke kararı ve uluslararası anlaşmalara ve eşitlik ilkesine aykırı olduğu, koruma amacının bulunmadığından iptali gerekmektedir.

I. 29.12.2016 tarih ve 662 sayılı ilke kararında “*Güneş enerji santrallerinin höyük, tümülüs ve bakanlıkça düzenlenmiş ziyarete açık ören yerleri ve bilimsel kazı yapılan sitlerde kurulamayacağı, bunun dışındaki sit alanlarında ise Kültür Bakanlığının alanda bilimsel kazı planlamadığına ilişkin görüşün alındıktan sonra koruma bölge kurulunun görüşüyle kurulabileceğine*” denilmektedir. Oysaki 05.11.1999 tarihli ve 658 sayılı ilke kararında I. Derecede arkeolojik sitler “Korumaya yönelik bilimsel çalışmalar dışında aynen korunacak sit alanlarıdır” şeklinde tanımlanarak, bu alanlarda kesinlikle hiçbir yapılaşmaya izin verilememesine, imar planlarında aynen korunacak sit alanı olarak belirlenmesine, bilimsel amaçlı kazıların dışında hiçbir kazı yapılamayacağı ancak;

a) Resmi ve özel kuruluşlarca zorunlu durumlarda yapılacak alt yapı uygulamaları için müze müdürlüğünün ve varsa kazı başkanının görüşüyle konunun koruma kurulunda değerlendirilmesine

b) Yeni tarımsal alanların açılmamasına yalnızca sınırlı mevsimlik tarımsal faaliyetlerin devam edebileceğine, koruma kurullarınca uygun görülmesi halinde seracılığa devam edilebileceğine,

c) Höyük ve Tümülüslerde toprağın sürülmesine dayanan tarımsal faaliyetlerin kesinlikle yasaklanmasına ağaçlandırmaya gidilmemesine yalnızca mevcut ağaçlardan ürün alınabileceğine

ç) Taş, toprak, kum vb. alınmamasına, kireç, taş, tuğla, mermer, kum, maden vb. ocakların açılmamasına, toprak, cüruf, çöp sanayi atığı vb. malzeme dökülmemesine,

d) Bu alanlar içeriğinde yer alan ören yerlerinde, gezi yolu düzenlemesi, meydan tanzimi, açık otopark, wc, bilet gişesi, bekçi kulübesi gibi ünitelerin koruma kurulundan izin alınarak yapılabileceğine,

e) Bu alanlar içerisinde bulunan ve günümüzde halen kullanılan umuma açık mezarlıklarda sadece defin işlemlerinin yapılabileceğine,

f) Taşınmaz kültür varlıklarının mahiyetine tesir etmeyecek şekilde ilgili koruma kurullarından izin almak koşuluyla birleştirme (tevhit) ve ayırma (ifraz) yapılabileceğine, denilmekte ve II. Derece arkeolojik sitler için yukarıda yer alan hükümlerin geçerli olduğu belirtilmektedir.

Dolayısıyla 9.12.2016 tarihli ve 662 sayılı ilke kararı, 1999'dan beri yürürlükte olan ve arkeolojik sitler, koruma ve kullanma koşullarını belirleyen 05.11.1999 tarihli ve 658 sayılı ilke kararıyla açıkça çelişmektedir.

II. 29.12.2016 tarih ve 662 sayılı ilke kararında "*Güneş enerji santrallerinin höyük, tümülüs ve bakanlıkça düzenlenmiş ziyarete açık ören yerleri ve bilimsel kazı yapılan sitlerde kurulamayacağı, bunun dışındaki sit alanlarında ise Kültür Bakanlığının alanda bilimsel kazı planlamadığına ilişkin görüşün alındıktan sonra koruma bölge kurulunun görüşüyle kurulabileceğine*" denilmektedir.

Bir alanda henüz bilimsel kazı yapılmamış olması taşınmaz kültür varlığının yokluğunu belirleyen bir etken değildir.

II. 29.12.2016 tarihli ve 662 sayılı ilke kararın devamında "*Güneş Enerji Santrallerinin yüzeyde taşınmaz kültür varlığı bulunmayan sitlerde kurulabileceğine*" denilmektedir. Ancak bazı arkeolojik alanlarda taşınmaz kültür varlıklarıyla

karşılaşılabilir. Ayrıca bazı höyükler, üzerindeki tarımsal faaliyetler sebebiyle düzleşmiş ve algılanabilirliğini yitirmiştir. Bu tür höyüklerin niteliğinin anlaşılabilmesi için bilimsel araştırmaların yapılması gerekmektedir. Bu sebeple höyük niteliği bilinmeyen sitlerde anılan ilke kararı kapsamında GES uygulamalarına izin verilmesi muhtemel ve kaçınılmaz bir durumdur. Bu da önemli arkeolojik tahribatları beraberinde getirir.

III. 29.12.2016 tarihli ve 662 sayılı ilke kararında “*Güneş enerji santrallerinin yüzeyde taşınmaz kültür varlığı bulunmayan sitlerde kurulabileceğine ihtiyaç duyulan dolgu uygulamalarının güneş enerji panellerinin yerleştirilmesinin her türlü kablolama işleminin, enerji nakil hatlarının ve yapılacak diğer uygulamaların kültür varlıklarına (kültür katmanlarına) zarar vermeden yapılabilmesine*” denilmektedir.

Daha önce belirtildiği gibi söz konusu uygulamalar 658 sayılı ilke kararının hem I. hem de II. derece arkeolojik sitlerle ilgili bölümlerine aykırılık teşkil etmektedir. Güneş enerji santralleri kurulurken yapılabileceği belirtilen dolgu uygulamaları toprak altında yer alan arkeolojik kalıntılara ve kültür katmanlarına zarar verecektir. Bununla birlikte güneş enerji panellerinin düz bir satha yerleştirilmesi gerektiğinden bu panellerin kurulacağı alanlarda tesviye yada teraslama işlemine ihtiyaç duyulacaktır. Yurdumuzda kurulan benzer santrallerde bu tesviye işleminin yapıldığı görülmektedir.

Güneş enerji santrali projelerinde paneller, metal kazıklarla ya da beton bloklarla zemine monte edilmektedir. Panellerin alana çok büyük yük bindirdiği ayrıca kazıklar ve betonlama işlemiyle de kazı yapılarak katmanlara müdahale edileceği görülmektedir. Bu yükün uzun süreli olarak alanda kalmasının da kalıntılara zararı kaçınılmazdır. Aynı zamanda bu ilke kararında enerji nakil hatlarına ve kablolama işlemine de izin verildiği görülmektedir. Güneş enerji santrallerinde kablolar bir metreyi aşan derinliklerde döşenmektedir. Pratikte bu uygulamaların toprak altına müdahale etmemesi dolayısıyla kültür varlıklarına zarar vermemesi mümkün gözükmemektedir. Tarih laboratuvarı olarak kabul ettiğimiz arkeolojik katmanlara müdahaleler ihtiyaç duyulan alanlarla sınırlı olmakla birlikte, bir arkeolojik çalışmada katmanlar ve düzlemlerindeki buluntuların birlikte değerlendirilme şansı bu uygulamalarla ortadan kalkacaktır. Dolayısıyla bu ve benzeri müdahaleler katmanların doğru ve bütünsel değerlendirilmesi koşullarını da direkt olarak ortadan kaldıracaktır. Sit alanlarında arkeolojik çalışma koşulları ve düzenleri oluşturmadan ihtiyaca yönelik küçük alanlarda kazı yapılması arkeoloji biliminin yöntemlerine aykırı bir uygulamadır.

Bunun yanı sıra paneller çok geniş alanlar kaplamakta arkeolojik alanlarda toprağın erezyonunun önüne geçerek doğal bir koruma yaratan bitki örtüsünün alandan kalkacağı anlaşılmaktadır. Dolayısıyla toprağın erezyona uğrayarak arkeolojik katmanların tahribine neden olacağı öngörülebilir.

Mevcut güneş enerji santrallerine bakıldığında prefabrik ya da temeli bulunan kapalı alanların oluşturulması gerektiği ve santrallerde çalışacak personellerin ihtiyaçlarını karşılamak için fiziki ve inşai faaliyete gidilmesi de gerekecektir. Bu alanda erişim yolları, güneş enerji santrallerinde kullanılan teknik donanım, istasyonlar ve zorunlu altyapı ve çalışanlar tarafından açığa çıkarılan diğer atıkların arkeolojik verileri tehdit edeceği de düşünülebilir.

IV. 29.12.2016 tarihli ve 662 sayılı ilke kararında “*Tesis sahiplerince güneş enerji santrallerinin bulunduğu alandaki kültür varlıklarının korunmasının sağlanmasına..*” kararı verilmiştir. 4848 sayılı kanunun “Görev” başlıklı 2. Maddesinin (c) bendinde “ ...tarihi ve kültürel alanların araştırılması, geliştirilmesi, korunması...” hükmü bulunmaktadır. Aynı biçimde 2863 sayılı kanunun 10. Maddesinde “*Her kimin mülkiyetinde ya da idaresinde olursa olsun, taşınmaz kültür ve tabiat varlıklarının korunmasını sağlamak için gerekli tedbirleri almak aldırarak ve bunların her türlü denetimini yapmak veya kamu kurum ve kuruluşları ile belediyeler ve valiliklere yaptırmak Kültür ve Turizm Bakanlığına aittir*” denilmektedir. 29.12.2016 tarihli ve 662 sayılı ilke kararında yer alan “*Tesis sahiplerince güneş enerji santrallerinin bulunduğu alandaki kültür varlıklarının korunmasının sağlanmasına..*” ifadesiyle doğrudan bir yetki devri yapılmaktadır.

Danıştay 6. Dairesi 2006/8266 Esas, 2008/8268 Karar sayılı Baraj Alanlarından Etkilenen Taşınmaz Kültür Varlıklarının Korunması Başlıklı 04.10.2006 tarihli ve 717 sayılı ilke kararını iptaline karar verilmiştir. Danıştay 6. Daire gerekçe olarak “... *bu durumda, 717 sayılı İlke Kararının dava konusu 2. ve 3. Maddelerinde yer alan düzenlemelerle 2863 sayılı kanunun ilgili hükümleriyle koruma bölge kuruluna verilen görev ve yetkinin , Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığına (D.S.İ.) verilmesi suretiyle (DSİ) ’nin taşınmaz kültür ve tabiat varlığını su altında bırakma kararı vermesi, bu kararın koruma bölge kuruluna bildirmesi ve koruma bölge kurulunun bu konuda bir proje seçmesinin istenmesine yol açması nedeniyle anılan 2. ve 3. Maddeler, yasanın yukarıda*

içeriği yazılı hükümlerine aykırı bulunmaktadır...” hükmüne varmış ve 717 sayılı İlke Kararının 2. ve 3. Maddelerini iptal etmiştir. Söz konusu Danıştay kararı ile birlikte konu değerlendirildiğinde, Kültür Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulunun “ *Tesis Sahiplerince güneş enerji santrallerinin bulunduğu alanlardaki kültür varlıklarının korunmasının sağlanması*” şeklinde bir karar alması 2863 sayılı yasaya açıkça aykırılık teşkil etmektedir. Üstelik Danıştay 6. Dairesi tarafından iptal edilen 717 sayılı İlke Kararında yetki devri bir kamu kuruluşuna yapılmış iken 29.12.2016 tarihli ve 662 sayılı ilke kararında yetki devri kar amacı güden enerji şirketlerine devredilmektedir.

Aynı maddede araştırma konusu da değerlendirildiğinde Arkeolojik açıdan bilimsel bir çalışma alanı olan I. ve II. derece sitlerde kazı için çalışma koşulları oluşturulduğu da güneş enerji santralleri bu çalışmanın önünde engel teşkil edecektir. Güneş enerji santralleri kurulumu ardından uzun süreli alan tesis olarak kullanılacaktır. Dolayısı ile tesisin kuruluşu ardından alanda arkeolojik kazı çalışmasının yapılması uzun süreli olarak mümkün olamayacak ve bilimsel bir bilgi barındıran bu alanların arkeoloji bilimine hizmeti engellenecektir.

V. 29.12.2016 tarihli ve 662 sayılı ilke kararında “ *Güneş enerji santrallerine ilişkin uygulamaların ilgili müze müdürlüğü denetiminde gerçekleştirilmesine, güneş enerji santrallerin faaliyet süresince ilgili müze müdürlüğünce altı aylık periyotlar ile alanın incelenmesine, aykırı uygulamanın bulunması veya arkeolojik alana zarar verilmesinin tespit edilmesi durumunda aykırı uygulamanın durdurulmasına ve konunun değerlendirilmek üzere ilgili koruma bölge kuruluna iletilmesine*” denilmektedir.

Söz konusu hükümler çerçevesinde müze müdürlüğü GES kurulması sırasında yapılacak fiziki ve inşai uygulamaları denetlemekle yükümlüdür. Ancak ne yazık ki yurdumuzda müze müdürlüklerinin bu denetlemeleri yapacak personel sayısına ve zamana sahip değildir. Bununla birlikte altı aylık periyotlar ile alanın incelenmesi bu zaman zarfı içerisinde yapılması muhtemel aykırı uygulamaların denetlenmesi için yeterli değildir; denetleme süresi geldiğinde halihazırda aykırı uygulamalar sonucu kültür varlıkları ortadan kaldırılmış olması muhtemeldir. Sonuç olarak yukarıda değindiğimiz gibi kültür varlıklarının korunması 662 sayılı ilke kararı ile kar amacı güden kuruluşların eline bırakılmaktadır.

VI. 29.12.2016 tarihli ve 662 sayılı ilke kararı Arkeolojik Mirasın Korunmasına ilişkin Avrupa Sözleşmesi’ne de aykırılık teşkil etmektedir. Anılan sözleşmenin 4. Maddesinde”

Arkeolojik rezerv bölgeleri teşkiline ayrılmış alanların kamu makamlarınca iktisaba veya diğer uygun yollarla korunması” hükmü yer almaktadır. 662 sayılı ilke kararı, sözleşmede belirtilen arkeolojik alanlarda inşai ve fiziki uygulama yapılmasının önünü açmaktadır.

VII. Tarihi yapıların korunması ve restorasyonuna ilişkin Venedik Tüzüğü'nün 7. Maddesinde “*Bir anıt, tanıklık ettiği tarihin içinde bulunduğu ortamın ayrılmaz bir parçadır. Anıtın tümünün ya da bir parçasının başka bir yere taşınmasına -anıtın korunması bunun gerektirdiği ya da çok önemli ulusal veya uluslararası çıkarların bulunduğu durumlar dışında izin verilmemelidir.*” Denilmektedir. 662 sayılı ilke kararı kapsamında yapılacak uygulamalar arkeolojik sitlerin silüetlerini tamamen tahrip edecek ve çevresiyle birlikte korunmasını imkansız hale getirecektir.

Yukarıda belirtilen hususlar kapsamında 29.12.2016 tarihli ve 662 sayılı ilke kararının, arkeolojik siteleri koruma amacının bulunmadığı, bilakis bu alanların fiziki ve inşai faaliyetler vasıtasıyla tahribine neden olacağı düşünüldüğünden iptal edilmesi gerekmektedir.

KÜLTÜR VARLIKLARINI KORUMA YÜKSEK KURULU

Toplantı Tarihi ve No: 29.12.2016/46

Karar Tarihi ve No: 29.12.2016/662

I. ve II. Derece sitlerde Güneş Enerji Santrallerinin ((GES) Kurulması ile ilgili İlke Kararı

Ülkemizde yenilenebilir enerji kaynaklarının verimli kullanımı için I. ve II. derece arkeolojik sit alanlarında Güneş Enerji Santrallerinin kurulmasını ilişkin Kültür Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulunun 22.11.2016 tarih ve 660 sayılı kararı gereği oluşturulan komisyonun 06.12.2016 tarihli raporu okundu. Yapılan görüşmeler sonucunda:

Güneş enerji santrallerinin höyük, tümülüs ve bakanlıkça düzenlenmiş ziyarete açık ören yerleri ve bilimsel kazı yapılan sitlerde kurulamayacağı, bunun dışındaki sit alanlarında ise Kültür Bakanlığının alanda bilimsel kazı planlamadığına ilişkin görüşün alındıktan sonra koruma bölge kurulunun görüşüyle kurulabileceğine

Güneş enerji santrallerinin yüzeyde **taşınmaz kültür varlığı bulunmayan** sitlerde kurulabileceğine ihtiyaç duyulan dolgu uygulamalarının güneş enerji panellerinin yerleştirilmesinin her türlü kablolama işleminin, enerji nakil hatlarının ve yapılacak diğer uygulamaların kültür varlıklarına (kültür katmanlarına) zarar vermeden yapılabileceğine,

Tesis sahiplerince güneş enerji santrallerinin bulunduğu alandaki kültür varlıklarının korunmasının sağlanmasına,

GES tesisine ilişkin uygulamaların ilgili müze müdürlüğü denetiminde gerçekleştirilmesine GES faaliyet süresince ilgili müze müdürlüğüne altı aylık periyodlar ile alanın incelenmesine aykırı

ARKEOLOGLAR DERNEĞİ İSTANBUL ŐUBESİ

uygulamanın bulunması veya arkeolojik alana zarar verilmesinin tespit edilmesi durumunda aykırı uygulamanın durdurulmasına ve konunun değerlendirilmek üzere ilgili koruma bölge kuruluna iletilmesine GES sresinin tamamlanması sonrasında tesisin sahiplerince ilgili müze müdürlüğü denetiminde kaldırılması ve alanın eski haline getirilebildiğine dair teknik raporun hazırlanarak ilgili koruma bölge kurulu müdürlüğüne iletilmesine,

GES yapılırken arkeolojik sitlerde yapılacak her türlü uygulama öncesi ilgili koruma bölge kurulundan izin alınmasına karar verildi.